

**Управління освіти Голосіївської районної в місті Києві
державної адміністрації**

**«ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ЯК
ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ»**

Матеріали автора
методичної розробки
Шльоміної Віри Володимирівни
учителя української мови та літератури
ліцею «Голосіївський» №241 міста Києва

АНОТАЦІЯ

на методичну розробку учителя української мови та літератури ліцею
«Голосіївський» №241 міста Києва Шльоміної Віри Володимирівни
«Використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови та
літератури як засіб формування і розвитку комунікативної компетентності
учнів»

У даній роботі пропонуються прийоми інтерактивного навчання на уроках української мови та літератури, які не лише допомагають учням краще засвоювати навчальний матеріал, але й сприяють формуванню творчої й креативної особистості.

Формування комунікативної компетентності учнів зумовлено реалізацією не тільки відповідно оновленого змісту освіти, але й адекватними методами і технологіями навчання. Найбільш ефективними шляхами реалізації комунікативного підходу до вивчення української мови та літератури є застосування інтерактивних методів навчання.

Під час інтерактивного навчання учні вчаться висловлювати й аргументувати свою думку, критично мислити, приймати продумані рішення. Інтерактивні форми роботи допомагають створити комфортні умови навчання, коли кожен учень відчуватиме свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Робота підкріплена практичними наробками з конкретним застосуванням інтерактивних технологій на уроках української мови та літератури в середніх та старших класах.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
ОСНОВНА ЧАСТИНА.....	6
Розділ I. Науково-методичні основи розвитку інтерактивних технологій навчання на уроках української мови та літератури.....	6
1. Науково-теоретичне обґрунтування теми.....	6
2. Інтерактивне навчання як новітній підхід до організації навчального процесу	9
Розділ II. Упровадження інтерактивних методів навчання.....	13
1. Практичні методи інтерактивного навчання на уроках української мови.....	13
2. Практичні методи інтерактивного навчання на уроках української літератури.....	19
ВИСНОВКИ	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25
ДОДАТКИ.....	26

ВСТУП

Актуальність роботи полягає в реалізації завдань формувати конкурентоздатну, компетентну особистість учня. Набуття компетентності перетворює школяра з носія академічних знань на людину соціально активну, налаштовану на соціалізацію в суспільстві з метою практичного використання здобутих знань.

Компетентнісний підхід до вивчення української мови та літератури розглядається як такий спосіб організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, що забезпечує засвоєння ними змісту навчання й досягнення цілей навчання при розв'язанні певних проблемних завдань. Компетентний спеціаліст, компетентна людина – гідна перспектива для суспільства, що успішно розвивається.

Аналіз сучасної педагогічної літератури свідчить, що зміни неможливі без застосування на уроках інтерактивних технологій, які ґрунтуються на діалозі, моделюванні ситуацій вибору, вільному обміні думками тощо.

Необхідність формування комунікативної компетентності учнів зумовлено реалізацією не тільки відповідно оновленого змісту освіти, але й адекватних методів і технологій навчання. Найбільш ефективними шляхами реалізації комунікативного підходу до вивчення української мови та літератури є застосування інтерактивних методів навчання.

Ціль досвіду – створити та забезпечити оптимальні умови реалізації можливостей розвитку комунікативної компетентності учнів, використовуючи різноманітні засоби та форми інтерактивного підходу до навчання на уроках української мови та літератури.

Реалізація інтерактивних технологій на уроках української мови має конкретну мету: створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Мета досвіду досягається шляхом реалізації таких завдань:

- формування комунікативної компетентності;
- формування мовленнєвої культури, творчих здібностей, культури полеміки, критичного мислення, самостійного аналізу та оцінювання вивченого;
- формування гуманістичного світогляду, духовного світу людини, її моральних та естетичних цінностей, особистісних рис громадянина України, який сприймає й поділяє національні та загальнолюдські цінності.

Методологічна основа – розробки сучасних українських та зарубіжних педагогів у галузі методів та технологій навчання. Теоретичні та практичні розробки в цій галузі належать В.Гузеєву, А.Гіну, О.Пометун, Л.Пироженко, А.Фасолі.

Отже, актуальність даного досвіду «Використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови та літератури» пов'язана з необхідністю розробки й демонстрації шляхів організації інтерактивного навчання на уроках української мови та літератури.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

РОЗДІЛ І. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ.

1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕМИ.

Сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Сьогодні в освіті відчутний пріоритет загальнолюдських цінностей. Згідно з особистісно-діяльнісним підходом до організації навчального процесу в центрі його знаходиться той, хто вчиться. Формування особистості і її становлення відбувається у процесі навчання, коли дотримуються певних умов:

- створення позитивного настрою для навчання;
- відчуття рівного серед рівних;
- забезпечення позитивної атмосфери в колективі;
- усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених умовиводів;
- відчуття кожного активним учасником подій і власної освіти та розвитку.

Це формує внутрішню мотивацію до навчання та спонукає до саморозвитку та самоспостереження. [2]

У сучасному суспільстві джерелом знань може виступати не тільки вчитель, а й комп'ютер, телевізор, відео. Учні повинні вміти осмислювати отриману інформацію, трактувати її, застосовувати в конкретних умовах; водночас думати, розуміти суть речей, вміти висловити думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології.

«Інтерактивний» (від англ. «inter» - взаємний і «act» - діяти) - здатний до взаємодії, діалогу.

Теоретичною основою запровадження інтерактивних методів навчання мають бути системний, особистісно-зорієнтований, діяльнісний та комунікативний підходи до побудови дидактичних процесів, теорія оптимізації педагогічного процесу (Ю.К.Бабанський, М.М.Поташник), а також інваріантність процесу навчання, уроку як конкретної форми існування процесу засвоєння знань і методу навчання як мікродіяльності навчання.

Існують різні підходи до визначення інтерактивного навчання. Одні вчені визначають його як діалогове навчання: інтерактивний – означає здатність взаємодіяти чи знаходитись у режимі бесіди, діалогу з чимось (наприклад, комп'ютером) або кимось (людиною). [9]

Отже, інтерактивне навчання – це перш за все діалогове навчання, у ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня. Як зазначають О.Пошетун та Л.Пироженко, сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці).

На мою думку, сутність інтерактивного навчання полягає у взаємонавчанні, груповій формі організації освітнього процесу з реалізацією активних групових методів навчання для вирішення дидактичних завдань. Педагог при цьому виконує функції помічника в роботі, консультанта, організатора, стає одним із джерел інформації. Однак, учень і вчитель виступають як рівноправні суб'єкти навчального процесу. Під час такого діалогового навчання учні вчаться критично мислити, розв'язувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважуючи альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусії, спілкуватися з іншими людьми.

Під час інтерактивного навчання учень стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку (що є особливо важливим для старшокласників). Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання, що сприяє його ефективності.

Завдяки ефекту новизни та оригінальності інтерактивних методів при правильній їх організації зростає зацікавленість до процесу навчання.[4]

Головна риса інтерактивного навчання – використання власного досвіду учнями під час розв'язання проблемних питань. Їм надається максимальна свобода розумової діяльності при побудові логічних ланцюгів.

Використання сучасних інноваційних технологій, зокрема технології інтерактивного навчання, значною мірою підвищує ефективність навчального процесу, сприяє високому інтелектуальному розвитку учнів, забезпечує оволодіння навичками саморозвитку особистості, можливістю думати, творити.

Особливістю інтерактивного навчання є підготовка молодшої людини до життя і громадської активності в громадянському суспільстві та демократичній правовій державі. Це потребує активізації навчальних можливостей учнів. Уроки повинні формувати основні пізнавальні та громадянські вміння, а також навички та зразки поведінки; пробуджувати в дітей інтерес та мотивацію, навчати самостійного мислення та дій. За умов інтерактивного навчання всі діти в класі отримують можливість говорити, висловлюватись: вони мають час подумати, обмінятись ідеями з партнером, а потім озвучити свої думки перед класом. [7]

Така робота сприяє розвитку навичок спілкування, уміння висловлюватись, критичного мислення, уміння спільного вироблення рішення.

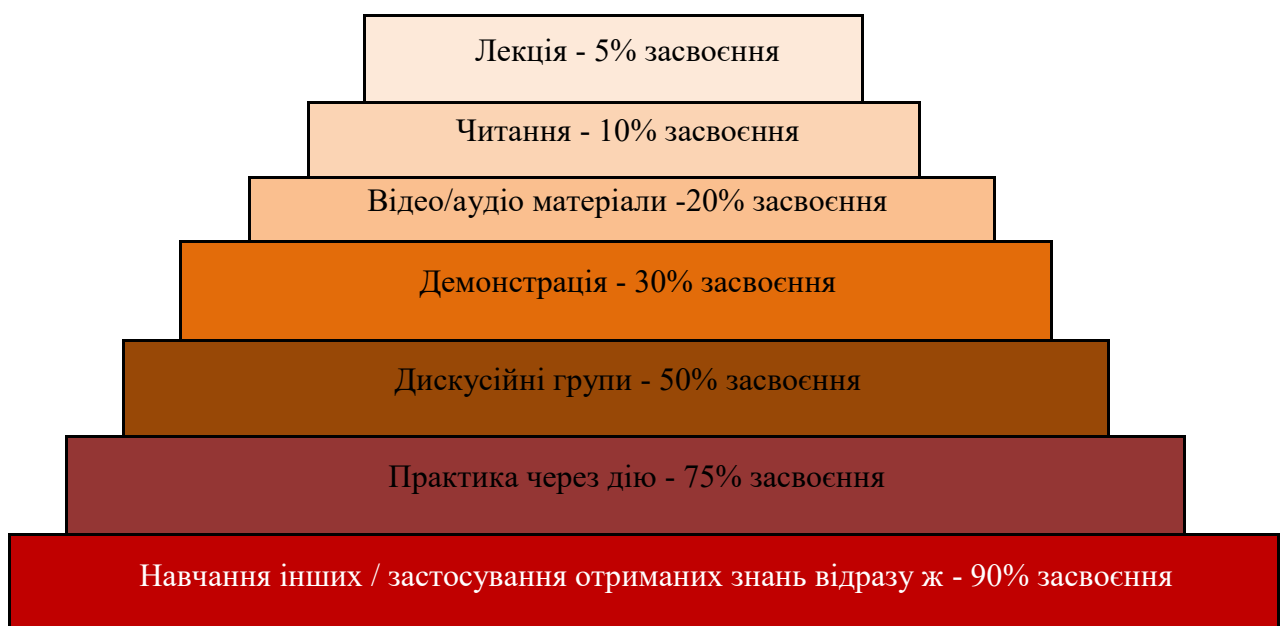
Перевага інтерактивного навчання в тому, що учні засвоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінка), у класах збільшується кількість учнів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Учні займають активну позицію в засвоєнні знань, зростає їхній інтерес в отриманні знань. [4]

1.2. ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК НОВІТНІЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення.

Дослідження, проведені Національним тренінговим центром, показують, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити процент засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю (дії, практику). Результати цих досліджень були відображені в схемі, що отримала назву «Піраміда навчання». [10]

З якої видно, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція - 5%, читання -10%), а найбільших – інтерактивного (дискусійні групи - 50%, практика через дію – 75%, навчання інших чи негайне застосування - 90%).

Це, звичайно, середньостатистичні дані, і в конкретних випадках результати можуть бути дещо іншими, але в середньому таку закономірність може простежити кожен педагог.

Однією з причин незадовільного засвоєння учнями почутого на уроці є темп, із яким учитель говорить, і ступінь сприйняття дітьми його мовлення.

Більшість учителів промовляє приблизно від 100 до 200 слів за хвилину. Але діти нездатні сприйняти такий потік інформації. За високої концентрації уваги людина може сприйняти від 50 до 100 слів за хвилину, тобто половину. Проте здебільшого, навіть тоді, коли навчальний матеріал цікавий, учням важко зосереджувати увагу протягом тривалого часу. Вони відволікаються, починають обдумувати деталі почутого чи навіть проблему або ситуацію, що не стосується уроку.[3]

Наукові дослідження твердять, що, для того, щоб учні слухали і не думали над сторонніми речами, викладачі повинні промовляти від 400 до 500 слів за хвилину. Адже це неможливо, людина говорить у чотири рази повільніше, а тому учні відволікаються, і часом їм стає нудно.

Два відомих фахівці в галузі кооперативної освіти Д. та Р. Джонсон разом з К.Смітом указують на кілька проблем:

- увага учнів падає з кожною хвилиною;
- ця форма навчання подобається учням, у яких розвинена в основному слухова пам'ять;
- рівень засвоєння фактичного матеріалу низький;
- вважається, що всім учням потрібна однакова інформація, і всі учні засвоюють її однаковими темпами, що насправді не так.

Використання наочності на уроках мови збільшує запам'ятовування матеріалу від 14 до 38%. Експеримент, проведений американськими дослідниками, показав, що використання візуальних засобів під час вивчення слів на 200% поліпшує результати. Крім того, така презентація матеріалу забирає на 40% менше часу, вона підсилює усну подачу матеріалу. Наочність варта не тільки сотень слів, а й утричі ефективніша за одні лише слова.[11]

Якщо ж до роботи залучається слухова й зорова пам'ять, є більше шансів задовольнити потреби різних учнів, чий спосіб сприйняття матеріалу може суттєво відрізнятися.

Однак використання лише зорової та слухової пам'яті учнів є недостатнім. Понад два тисячоліття тому Конфуцій сказав: «Те, що я чую, я забуваю; те, що я бачу, я пам'ятаю; те, що я роблю, я розумію». Ці звичайні слова обґрунтовують необхідність використання активних методів навчання. Дещо змінивши слова великого китайського педагога, можна сформулювати кредо інтерактивного навчання:

Те, що я чую, я забуваю.

Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю.

Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти.

Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок.

Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром.

Набагато важливіше навчити, ніж просто розповісти. Хоча останній метод простіший, доступніший і, безумовно, швидший. Ви можете швидко повідомити учням те, що вони повинні знати, але вони забудуть це ще швидше.

Процес навчання – не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову учня. Він потребує напруженої розумової роботи дитини і її власної активної участі в цьому процесі. Пояснення й демонстрація самі по собі ніколи не дадуть справжніх, стійких знань. Цього можна досягти тільки за допомогою активного (інтерактивного) навчання. [1]

Суть інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють/

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу. [9]

РОЗДІЛ II. УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

1. ПРАКТИЧНІ МЕТОДИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Робота над даною проблемною темою, впровадження її у власний педагогічний досвід, дали мені змогу переконатися в тому, що поруч з пояснювально-ілюстративними прийомами вчитель повинен застосовувати нові, особистісно зорієнтовані, в яких посилений творчо-діяльнісний компонент. Лише в цьому разі учні під керівництвом учителя здобувають (а не отримують) справді необхідні знання, вміння, навички. І починати таку роботу необхідно відразу, з 5 класу, тому що саме в цьому віці в дітей зникає безумовна мотивація до навчання, і вчителю необхідно викликати і посилити у школярів власні корисні мотиви у навчанні, викликати інтерес, сприяти кращому засвоєнню і запам'ятовуванню відомостей з мови.

Дані завдання мені вдається реалізовувати, використовуючи на уроках української мови в 5 – 6 класах ігрові завдання та окремі інтерактивні технології навчання, які дають змогу створювати на уроці ситуацію успіху, включати ігрові моменти, супроводжувати роботу доброзичливим коментарем, що дуже важливо для учнів з огляду на їхні вікові психологічні особливості. На таких уроках запорукою успіху стає вміння створити атмосферу пізнання, пошуку, зацікавленості.

Важливим є те, що, застосовуючи елементи інтерактивного навчання на уроках української мови в 5 – 6 класах, я побачила, що завдяки таким технологіям учні вчаться бути демократичними, критично мислити, співпрацювати, приймати рішення, спілкуватися з іншими.

Основними методами і прийомами інтерактивного навчання є самостійна робота, проблемні та творчі завдання, запитання учнів до вчителя та навпаки. Усе це сприяє розвитку творчого, критичного мислення.

Хочу зазначити, що використання інтерактивних прийомів не є для мене самоціллю, а лише засобом, який сприяє співробітництву на уроці.

Що стосується впровадження інтерактивних прийомів на уроках мови в 5 – 6 класах, то я, звичайно, використовую не весь їх спектр, а тільки найдоступніші, найзрозуміліші для учнів. Це такі, як: *«Мікрофон»*, *«Мозковий штурм»*, *метод «ПРЕС»*, *«Займи позицію»*, *«Незакінчене речення»*, *робота в парах*, *«Навчаючи – учусь»*,

Інтерактивна вправа

2-4 усі разом (робота в групах.)

Дібрати до запропонованих слів синонімічні
фразеологізми, у яких були б прийменники.

Заплутатися - ... (збитися з пантелику)

Наздоганяти -.. (на п'яти наступати)

Набридати -.. (кілком у горлі стояти)

Порозумнішати -.. (за розум узятися)

Не журитися -.. (бити лихом об землю)

Перебільшувати -.. (робити з мухи слона)

Мовчати -.. (тримати язик за зубами, ні пари з уст)

Швидко бігти -.. (ніг під собою не відчувати)

Досить цікавими у процесі навчання для учнів є такі ігри, як: *«Хто більше»*, *«Хто швидше»*, *«Павутиння слів»*, *«Коректор»*, *«Плюс - мінус»*.

Дуже подобається учням гра "Хто більше", яку використовую при вивченні багатьох тем. Наприклад, пропоную учням записати за певний час якнайбільше слів, які мають орфограми у префіксах і пояснити їх написання. Такі завдання учні виконують у зошитах, а потім читають написане. Клас бере участь у визначенні переможців гри. Можна таку гру проводити, дещо змінивши її форму. Клас розбиваю на кілька груп, тобто команд, і учні виконують завдання, виходячи по черзі до дошки та записуючи потрібне слово. Перемагає та команда, яка виконає завдання першою.

Не менш цікавою для учнів є гра "Хто швидше". Наприклад, на дошці записую речення, які треба дописати, доповнюючи їх однорідними членами.

1. Усюди відчувається подих весни.

2. Порозцвітали весняні квіти.

3. Повернулися до рідного краю птахи.

Наприклад, інтерактивну технологію «*Мікрофон*» використовую на етапі мотивації навчальної діяльності. Учні мають уявити, що працюють з мікрофоном (ручка, олівець) і, передаючи його один одному, висловити власну думку про те, чого вони очікують від уроку (що дізнатися, чого навчитися, що пригадати), виходячи з теми.

У такий же спосіб проводжу етап підсумку уроку, поставивши до учнів питання : Чи досягнута мета уроку? Чи довідалися вони щось нове? Чи збагатили свої знання, словниковий запас тощо? Чи сподобався урок? Чим?

Інтерактивну технологію **метод «ПРЕС»** застосовую, якщо потрібно учням довести і обґрунтувати свою точку зору, відповідаючи на питання за схемою:

- позиція: «*Я вважаю, що ...*»;
- обґрунтування: «*...тому, що ...*»;
- приклад: «*Наприклад ...*»;
- висновки: «*Отже, (тому), я вважаю ...*».

Цю ж технологію можна застосовувати і під час підсумків уроку, коли перед учнями стоїть питання:

- Чого не вдалося досягти на уроці?
- Що було особливо вдалим? [6]

На етапі формування вмінь і навичок використовую інтерактивну технологію «**Займи позицію**». Наприклад, у 6 класі при вивченні теми «Групи прикметників за значенням» кожен учень витягає аркуш з написаним на ньому прикметником. На дошці – у різних місцях – аркуші з написами: «якісні», «відносні», «присвійні». Кожен учень повинен підійти до відповідного аркуша, назвати свій прикметник і обґрунтувати свій вибір.

Використовуючи на уроках дані технології, я побачила певний результат: учні не лише засвоюють знання, але й розуміють, вчать їх застосовувати,

аналізувати, синтезувати, оцінювати. Тобто, така робота сприяє дуже високому рівню активності учнів, що, на мою думку, є результатом того, що головним джерелом мотивації навчання стає інтерес самих учнів.

Мені ж, як учителю, використання таких технологій дає змогу розв'язувати ряд завдань: пропонувати свою точку зору з позиції наукового знання, а не змушувати схилитися до моєї думки, розвивати критичне мислення школярів, навчити бачити помилки або логічні порушення у твердженнях інших учнів, уміти аргументувати власні думки, змінювати їх, якщо вони неправильні.

На етапі актуалізації опорних знань з теми «Антоніми» (5 клас) пропоную учням ігрове завдання «Відгадай загадку»:

Куций хвіст і довгі ноги.

Уночі і вдень – тривоги.

Миру й спокою не знаю:

Всіх боюся, утікаю. (Заєць)

Учні відгадують загадку. Підкреслюю крейдою різних кольорів пари слів (куций – довгі, уночі – вдень, тривоги - спокою).

«Мозковий штурм»

- Чому саме ці слова об'єднано у пари?
- Що можна сказати про значення даних слів?
- Що можна сказати про їх належність до частин мови?
- Як називаються такі слова?

На етапі закріплення знань з теми «Написання прізвищ» (6 клас) учням пропоную для розв'язання лінгвістичну задачу:

Після закінчення уроку вчителька попросила учня покликати до кабінету Онищенка. Хлопець, вийшовши з кабінету, замислився: кого ж потрібно покликати, адже в класі є і Олена Онищенко, і Петро Онищенко?

При повторенні та узагальненні вивченого з теми «Іменник» (6 клас) даю учням таке завдання: визначити «зайве» слово, обґрунтувавши свій вибір.

- Марш, вежа, круча, плече, надія.

- Дріжджі, радощі, окуляри, листки, ножиці.
- Листоноша, дружина, староста, слуга, сирота.

Для перевірки рівня засвоєння теоретичних знань використовую гру «**Ти – мені, я - тобі**». Учні заздалегідь мають підготувати питання з теорії теми, що вивчається, для однокласників.

При вивченні в 7 класі «Повторення, узагальнення й систематизація вивченого про дієприслівник як особливу форму дієслова» роботу в групах проводжу диференційовано, що дає можливість кожному учневі відчувати себе рівним серед рівних.

I група (сильні) Скласти невеличкий опис зимового лісу, використавши дієприслівники доконаного та недоконаного виду. Яку роль виконують дієприслівники у мовленні?

II група (середні) Відредагувати речення.

- 1) Здавши книжку, бібліотекар порадив мені нову.
- 2) Не вивчивши правила, вчителька поставила мені за диктант двійку.
- 3) Граючи в футбол, мати покликала мене в вечеряти.
- 4) Роблячи уроки, до мене прийшла подруга.

III група (слабкі) Записати речення, замінивши дієслова в дужках дієприслівником.

- 1) Кружляють над степом орли, (виглядати) здобич.
- 2) Весною каштан цвів білим цвітом (підняти) до своєї свічки.
- 3) (Втрачати) рідну мову, народ втрачає разом з нею своє духовне коріння.

З метою закріплення орфографічних та пунктуаційних навичок використовую різні види диктантів: дубль-диктанти, розподільні акродиктанти, диктанти з «ключем», коментовані диктанти, диктанти-тести, самодиктанти, програмовані диктанти та інші.

При закріпленні навичок з розділу «Синтаксис» даю **дубль-диктант**.

Запишіть речення на те саме пунктуаційне правило.

1. Ліс – наше найбільше багатство.

2. Сонце світить, та не гріє.
3. Порозцвітали в саду квіти: маки, чорнобривці, ромашки.
4. Весна, по-моєму, найкраща пора року. [8]

Також використовую орфографічний **дубль-диктант**.

Читаю повільно слово, учні записують власний приклад з тією самою орфограмою.

Просьба, хвастливий, кількісний, доньці, свято, з'єднання, радістю, зелений, диригент, тінню, людський, Вінниччина, боязкий, долоньці, павутинці, повістю.

2. ПРАКТИЧНІ МЕТОДИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Урок української літератури має бути ефективним, оптимальним за структурою. На кожному уроці дається учням час для роздуму, переживання, вибору позиції й обов'язково словесного звучання своїх думок.

На уроках української літератури активно застосовую групову навчальну діяльність – модель організації навчання в малих групах, об'єднаних спільною навчальною метою. У груповій навчальній діяльності учні показують високі результати засвоєння знань, формування вмінь. Найчастіше парну і групову роботу я проводжу на етапі застосування набутих знань. Тому, клас поділяю на групи з різними навчальними можливостями, і кожна з цих груп потребує особливого, індивідуального підходу. Найважче працювати зі слабкими учнями, вони потребують дуже багато уваги на уроці, і ось постає питання, як організувати роботу з цими учнями. Щоб не залишати поза увагою інші групи дітей.

Певний досвід роботи в групах і колективно накопичується в учнів у процесі навчання. Наприклад, на уроках літератури постійно формувала вміння дітей працювати самотійно: з підручником, з додатковим матеріалом, з текстом твору. Поступово в учнів удосконалювалося вміння самотійної дослідницької роботи, розвивалися аналітичні здатності, уміння виділяти із прочитаного і почутого головне, будувати зв'язне висловлювання, удосконалювалися навички виразного читання, культури мовлення, вироблялися основні навички спілкування всередині групи й за її межами.

Що стосується впровадження інтерактивних прийомів на уроках української літератури я використовую не весь їх спектр, а тільки найдоступніші, найзрозуміліші для учнів. Це такі, як: *«Незакінчене речення»*, *«Коло ідей»*, *«Мозковий штурм»*, *«Мікрофон»*, *«Займи позицію»*, *«Вживання учнів у текст»*, *«Гронування»*, *«Упізнай героя»*, *«Метод установіть відповідність»*.

Під час вивчення драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки використовую роботу в групах, поставивши проблемне запитання.[5]

У драмі-феєрії відображений конфлікт між буденним життям і високими пориваннями душі особистості. Які сили уособлюють різні сторони конфлікту?

Кожна група повинна сформулювати розгорнуті відповіді на запитання.

Група 1: Чому Мавку незлюбила свекруха?

Група 2: Що зруйнувало душу Лукаша?

Група 3: Чи досягла Мавка щастя якого прагнула?

Прийом *«Незакінчене речення»* використовую в поєднанні з методом *«Мікрофон»*, що дає можливість учням ґрунтовно працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх із висловлюваннями інших. Школярі краще долають стереотипи, вільніше висловлюються щодо запропонованих тем, навчаються вміння говорити коротко, по суті, й переконливо. Наприклад.

- *«На сьогоднішньому уроці для мене найбільш важливим відкриттям було...»;*
- *«Ця інформація дозволяє нам зробити висновок про те, що ...»;*
- *«Це рішення було прийнято тому, що...»;*
- *«Це мій улюблений герой, бо...»;*
- *«Цей твір навчив нас...», тощо. [12]*

На уроках літератури у 8–9 класах часто використовую метод *«Спільний проект»*. Він має таку саму мету та об'єднання в групи, що й діалог. Але завдання, які отримують групи, різного змісту та висвітлюють проблему з різних боків.

Урок української літератури 6 клас. (Додаток 1)

Тема уроку: Казка-притча «Говорюща риба» Емми Андіївської.

Порушення питань моралі, дружби, сили слова у казці-притчі. Образи твору.

1. Робота в групах

I група Схарактеризуйте поведінку риб у природі.

II група Поясніть, якою риба змальована в притчі.

III група Порівняйте світ риб і світ людей, визначте спільні і відмінні риси.

2. Проблемне питання «мозковий штурм».

Чому рибалка й риба не стали рідними у своєму оточенні.

Фрагмент уроку української літератури 9-й клас.

Тема уроку: Котляревський. «Енеїда». Історія створення. Національний колорит. Проблеми і мотиви твору.

1. Поділ на групи та розподіл ролей у середині групи: спікер, секретар, доповідач.

2. Завдання: кожній групі доказати, що поема «Енеїда» за жанром - це ліро-епічна (перша група), травестійна (друга група), бурлескна (третья група) поема. Навести ілюстративні приклади.

3. Представлення результатів роботи. Кожна група захищає свою думку. Обговорення з елементами дискусії.

4. Рефлексія – підсумок учителя.

Ми бачимо, що кожне твердження по-своєму правильне. Отже, запишемо визначення: «Енеїда» І. Котляревського за жанром ліро-епічна, травестійно-бурлескна поема.

При вивченні теорії літератури учні складають літературне дерево або словник літературознавчих термінів.

Вивчаючи в 7 класі тему «Т. Шевченко. Поема. «Тополя». Романтична ідея незнищенності справжнього кохання, краси, вірності», при актуалізації опорних знань використовую інтерактивну вправу «*Мозковий штурм*».

«Що мені відомо про Т. Шевченка?»

- Коли і в якій області народився Т. Шевченко? (09.03.1814 р., Черкаській)
- Родина Тараса переїхала до села Кирилівки, коли йому виповнилося... (2 роки)
- Село, яке письменник вважав своєю батьківщиною. (Моринці)
- Змалку в Тараса виявилися здібності до... (Малярства)
- Назвіть 2–3 діячів культури, які брали активну участь у викупленні Тараса Григоровича з кріпацтва. (К. Брюллов, В. Жуковський, О. Венеціанов, В. Григорович, Є. Гребінка)
- В якому закладі навчався майбутній письменник, здобувши волю? (Академії мистецтв)

- Назва поетичної збірки Т. Шевченка, яка була надрукована в 1840 р. («Кобзар»)
- Т. Шевченко був удостоєний срібної медалі другого ступеня Академії за картину... («Хлопчик-жебрак, що дає хліб собаці»)
- Де мріяв Т. Шевченко оселитися і жити серед рідного народу? (Над Дніпром)
- Назва гори за визначенням народу, де був перехований Т. Шевченко. (Тарасова)
- Як ім'я великого Кобзаря вшановується зараз? (Збудовані пам'ятники, відкриті музеї, могила поета – заповідник, ім'я поета присвоєно навчальним закладам, науковим установам, театрам, вулицям, бульварам, площам, пароплавам тощо)
- За рішенням якої організації ювілей поета відзначається майже в усіх державах світу? (ЮНЕСКО)

Примітка. За кожну правильну відповідь встановлюється 1 бал.

Метою технології «Коло ідей» є залучення всіх учнів до обговорення проблеми. Для цього пропоную дискусійні питання: *«Що в житті людини є найціннішим і найнебезпечнішим одночасно, найкращим і найгіршим?»*, *«Уявіть, що ви зустрілися з Чіпкою. Які поради ви б дали йому на майбутнє?»*, *«У чому криється проблема стосунків батьків і дітей часів І.Нечуя-Левицького й подібна в наш час?»*. Потім пропоную обговорити його в малих групах. Після того, як час на обговорення вичерпано, кожна група представляє лише один аспект проблеми, яку вона обговорювала. Спікери груп висловлюються по черзі, поки не будуть озвучені всі відповіді. Під час обговорення теми на дошці записую список висловлених ідей. Коли всі ідеї названі, звертаюся до розгляду проблеми в цілому й підбиття підсумків роботи.

ВИСНОВКИ

Соціальні перетворення в українському суспільстві докорінно змінили орієнтації в галузі освіти. Спрямовання навчально-виховного процесу на формування духовності особистості, розкриття її потенційних можливостей та здібностей, утвердження загальнолюдських цінностей стало головною стратегією педагогічної діяльності творчо працюючих учителів.

Розв'язання цих актуальних проблем можливе лише на основі впровадження новітніх педагогічних технологій, які б давали можливість для розвитку творчих здібностей особистості. Такими новітніми педагогічними технологіями і є інтерактивні технології.

«Мета школи – привчити до життя, розуміти його, знайти в ньому своє місце», – писала Софія Русова.

Сьогодні суспільству необхідно мати випускника, який не тільки знає і вміє здійснювати якісь операції, а людину компетентну, в якій поєднано освіченість і соціально-культурна поведінка, ініціативність, здатність працювати в групі, прогнозувати й досягати своєї мети. Важливо формувати навички й компетенції, які випускник зможе реалізовувати, застосовувати впродовж усього життя.

Аналіз результатів занять, на яких застосовувалися інтерактивні технології, засвідчив позитивні зміни в якості знань ліцеїстів. Зріс інтерес до навчання, на таких уроках їм цікаво, вони реально оцінюють свою діяльність, учаться відстоювати власну думку.

Вважаю, що впровадження інтерактивних технологій повинно широко застосовуватись у сучасному навчальному процесі. Завдяки цим технологіям, крім здобуття знань, в учнів формується власне світобачення. Вони вчаться пояснювати і вмотивовувати, а де потрібно – обстоювати свою точку зору. А це дуже важлива риса, потрібна в сучасному світі.

Отже, інтерактивні технології допомагають легше адаптуватися до високих вимог нинішнього життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляєв О. М. Інтегровані уроки рідної мови // Дивослово. – 2003р.
2. Гадяцький М. В., Хлебнікова Т. М. Організація навчального процесу в сучасній школі. – Харків: Видавництво «Ранок», «Векста». – 2004р.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – К.: Академвидав, 2004р.
4. Єльнікова О.В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій // Імідж сучасного педагога. – 2001р.
5. Жулинський М. Леся Українка // Слово і доля. – К., 2002р.
6. Караман С. Методика навчання української мови в гімназії. – К. : Ленвіт, 2000р.

7. Пометун О.І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. – метод. посіб. – К.: А.С.К., 2006р.
8. Плиско К. Принципи, методи і форми навчання української мови. – Х.:Основа, 1995р.
9. Симоненко Н.Є. Інтерактивні методи в гуманітарній освіті // Управління школою. – 2005р.
10. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Харків: Основа. – 2003.
11. Софій Н. З. Інноваційні методи навчання та викладання: теоретичне підґрунття та методика використання. – К.: «Проект рівний доступ до якісної освіти» – 2007р.
12. Степанишин Б. І. Викладання української літератури в школі. – К.: РВЦ «Проза», 1995р.

Додаток 1

Урок української літератури 6 клас

Тема уроку:

Казка-притча «Говорюща риба» Емми Андієвської.

Порушення питань моралі, дружби, сили слова у казці-притчі. Образи твору.

Мета: навчити учнів розуміти прихований зміст твору, виробляти вміння і навички визначати головну думку казки, робити власні висновки сприводу прочитаного, виховувати повагу до інших, ввічливість, уміння бути справжнім другом, розвивати уяву, фантазію, творчі здібності.

Очікувані результати: учні виразно й вдумливо читають казку, виокремлюють з неї фантастичні елементи, уміють визначати головну думку, відшуковують ключові фрази.

Теорія літератури: притча.

Тип уроку: комбінований

Зміст уроку

I. Актуалізація опорних знань учнів.

Що таке казка? Що таке притча? Що спільного і відмінного вони мають?

II. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Оголошення теми й мети уроку.

Вступне слово вчителя:

Сьогодні ми продовжуємо знайомитися з творчим доробком Емми Андієвської, зокрема працювати над казкою «Говорюча риба». Цей твір входить до збірки «Казки» (2000р.), де є 18 казок. Перед самими казками, між ними та після них відбувається розмова між шакалом та консервною бляшанкою. Саме вони розповідають один одному казки. Шакал розповідає казки з сумним закінченням, а бляшанка – казки з щасливим закінченням. Кожну розказану казку обоє коментують, інтерпретують мораль по-своєму.

III. Сприймання й засвоєння навчального матеріалу.

3. *Бесіда.*

- Чи розмовляють риби?
- Якою народилася риба?
- У якій сім'ї народилася говорюча риба?
- Як батьки ставилися до своєї дитини?
- Як сприймали її інші риби?
- Хто судив рибу за її вміння говорити?
- У якому світі жив рибалка? Якою людиною був?
- Чи був світ людей для рибалки рідним?

- Як жінка ставилася до свого чоловіка?
- Чому рибалка і риба стали друзями?
- Чому рибалка сам не зустрів рибу, коли запросив її в гості?
- Чому жінка не почула балакучої риби?
- Через кого чи що сталася трагедія?
- Як рибалка зреагував на втрату друга?
- Які висновки зробили з цієї історії шакал і консервна бляшанка?

4. Робота в групах

I група Схарактеризуйте поведінку риб у природі

II група Поясніть, якою риба змальована в притчі

III група Порівняйте світ риб і світ людей, визначте спільні і відмінні

риси

5. Проблемне питання «мозковий штурм»

Чому рибалка й риба не стали рідними у своєму оточенні

IV. Закріплення знань, умінь і навичок.

Які важливі й актуальні проблеми порушуються у творі?

Творче завдання: Створіть пам'ятку справжньої дружби.

V. Домашнє завдання: Написати твір-роздум «Якби я зустрів балакучу рибу...»

VI. Підбиття підсумків уроку

Інтерактивна вправа «мікрофон»

Чого навчав цей твір?